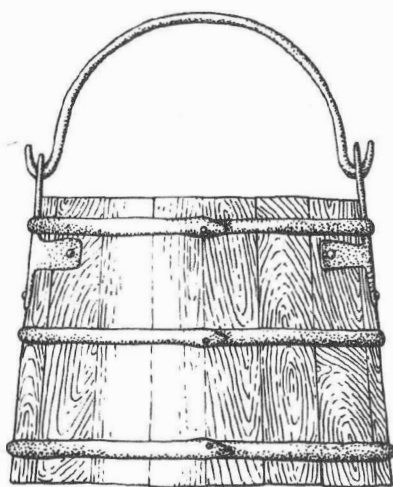

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1984

BRNO 1987

č. 25 c 1, f 2; 26 c 5, 7 polesí Černá Hora 1971/, 450 m SV závistské hájovny /ZM ČSSR 1: 10 000, 1979, č. 24-14-24; střed ZSO V - 103, J - 126 mm/.

Krátká dvojřadá lesní lánová ves zaujala svahy hlubšího údolí potoka, 405 - 423 m. n. m., na J okraj sedla mezi hřebeny Jedle na V a Dránského žlábku na Z straně. V J, levé řadě o celkové délce 250 m, bližší potoka, patrně 5 usedlostí - obdélné konvexní útvary s hojným výskytem barvíčku. V S, pravé řadě s celkovou délkou 150 m 6 - 9 usedlostí na dvou terasách nad sebou. Vedle obvyklých obdélných, vyvýšených reliktů ve třech domech kamenné destrukce pecí, dva zahloubené sklepy.

Keramiky z povrchového sběru na obou stranách potoka i z jeho koryta datovatelná od pol. 13. do konce 15. stol., mimo 2 ks mazanice 19 ks - hrnce, poklice, trojnoška.

Vzhledem k 1 500 m SV směrem vzdálené dominující hoře Jedle lze zaniklou osadu s určitou pravděpodobností ztotožnit se stejnojmennou vsí, poprvé uváděnou 1373 /ZDO II, 306; Mezník 1960, 143/, na - posledy 1465 /Hosák 1965, 9/. R. 1568 již pustá, 1571 na její pluzině vzrostlý les /Pilnáček 1927, 76, 86/.

Literatura:

Doležel J., 1985: Výzkum lokalit vrcholného a pozdního středověku oblasti severozápadní Moravy v letech 1979 - 1983, PV 1983, 82-84.

Hosák L., 1965: Historický místopis okresu Blansko v období feudalismu. Blansko.

Mezník J., 1960: Venkovské statky brněnských měšťanů ve 14. a 15. století, Sborník MatMor /ČMatMor/ LXXIX, 129-147.

Pilnáček J., 1927: Paměti města Blanska a okolních hradů, Blansko.

Mittelalterliche Dorfwüstung Jedle /Katastralgebiet Černá Hora, Bez. Blansko/. Im Rahmen der Erforschung der späten, mittelalterlichen Kolonisation des NW Teiles der Adamovská vrchovina /Höhenzug/, in der eigenartigen, markant erhöhten, stark gegliederten, heute gänzlich bewaldeten Mikroregion der Hořické vrchy /Anhöhen / Fläche ca. 24 km²/, hat man bereits die vierte mittelalterliche Dorfwüstung lokalisiert, diesmal 900 m NO von der Niederlassung Závist. Ein kurzes zweireihiges Waldhufendorf, mit insgesamt 11 - 14 Anwesen, auf der Nordseite ausserdem auf zwei Terrassen obereinander erbaut. Die archäologischen Funde gehören in die Mitte des 13. bis Ende des 15. Jahrhunderts. Wahrscheinliche Identität mit dem Dorfe Jedle, 1373 bis 1465 angeführt, 1568 bereits gewüstet.

ZJIŠŤOVACÍ ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY NA ZANIKLÝCH STŘEDOVĚKÝCH HRADECH V OBLASTI HOSTÝNSKÝCH VRCHŮ /okr. Gottwaldov, Kroměříž/

Jiří Kohoutek, Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy, Gottwaldov

V roce 1984 proběhla další etapa zjišťovacích výzkumů na zaniklých středověkých hradech v oblasti jihovýchodní Moravy, které provádí Oblastní muzeum v Moravy v Gottwaldově v rámci střednědobého výzkumného úkolu, zaměřeného na objasnění počátků, vývoje a zániku těchto lokalit.

Tento výzkum navázal na předchozí etapy, kdy probíhal průzkum v pásmu Vizovických vrchů /hrady Starý Světlov, Sehrad - Engelsberk a Rýsov/. V roce 1984 jsme se postupně zaměřili na jednotlivé následující lokality - hrady Lukov, Křídlo a Chlum.

Lukovský hrad leží na katastru stejnojmenné obce na území gottwaldovského okresu, vzdálené od Gottwaldova asi 9 km. Hrad je situován na podélném skalnatém hřebenu, orientovaném přibližně ve směru Z - V, a v nadmořské výšce kolem 515 m. Lokalita, která patří bezesporu mezi největší a nejvýznamnější svého druhu na území Moravy, nebyla dosud, vyjma několika pokusů o stavební - historické zhodnocení, podrobněji zkoumána. Z dochovaných písemných zpráv lze usuzovat na jeho zeměpanský původ a ve 14. století se stal lukovský hrad sídlem významného moravského panského rodu Šternberků. Důležitou roli se hrál v období třicetileté války za valašských povstání. Koncem 18. stol. byl opuštěn a posléze sloužil jako zásobárna levného stavebního materiálu, což se negativně promítlo na jeho současném stavu¹.

Většina zjišťovacích sond byla položena na ploše vlastního hradního jádra a další v prostoru předhradí a na dalších exponovaných polohách hradního areálu v celém jeho rozsahu. Průzkum v severozápadní části vlastního hradu /sondy A, B, E a G/ přinesly následující poznatky. Pod destrukční vrstvou, pocházející patrně z období zániku celého hradního komplexu, se objevily základy staveb, které podle nálezkové situace lze rozlišit na dvě vývojové fáze. Mladší, datovatelná do 16. - poč. 17. stol., nám představuje pozůstatky vnitřní obvodové zástavby při linii severozápadní obvodové hradby. Starší fázi prezentuje základové zdivo blíže neidentifikovatelného objektu z lomového kamene s armovaným jihozápadním nárožím. Datace tohoto objektu je velmi obtížná vzhledem k velmi špatné nálezkové situaci /celá plocha byla velmi poškozena recentními výkopy/, ale zdá se, že tato stavba může náležet k původnímu horizontu vlastního hradu.

Sondy, položené v jihozápadní části hradního jádra, přinesly především objev zdiva z pravidelných, opracovaných kvádrů, dochovaného téměř do hloubky 200 cm od úrovně povrchu terénu /výzkum zde dále nepokračoval/. Tato stavba, jejíž bližší zařazení je dosud problematické /palác, věž?/ má zřejmý vztah k torzu okrouhlé věžice, náležející s největší pravděpodobností nejstarší stavební periodě hradu.

Průzkum v jihozápadní části parkánu v prostoru raně gotické průjezdní brány přinesl poměrně dobrou

stratigrafickou situaci, která přinesla závažné poznatky k relativní chronologii lokality. Po ztrátě původní funkce byl prostor brány využit jako suterén a do prostoru před bránou byly vloženy další hospodářské objekty, které byly po poškození hradu v 1. pol. 17. stol. jen nouzově upraveny. Další výzkum v jádru hradního areálu nepotvrdil hypotetickou lokalizaci hlavní hradní věže, ale zachytil alespoň v hrubých obrysech předpokládaný rozsah původního hradu.

Zjišťovací sondáže v polohách "Tanečnice" a "Krátky" potvrdily v těchto místech existenci stavebních objektů, s největší pravděpodobností obléhacích bašt, a prokázaly tak, že rozsah celého hradního komplexu je podstatně větší, než se původně předpokládalo.

Při výzkumu bylo nalezeno poměrně značné množství archeologického materiálu, především keramiky /zajímavý je rozsáhlý soubor renesančních kachlů s bohatou výzdobou, datovatelný do 1. pol. 16. stol./, ale také architektonických článků /zlomek vrcholně gotické fiály, fragment pozdněrománského portálu, aj./.

Následkem nové získaných poznatků lze předložit přibližný nástin vývoje této důležité lokality. Zeměpanský hrad vznikl někdy před polovinou 13. století a do konce 14. stol. zaujímal svou plochou pravděpodobně celý rozsah dnešního hradního jádra, resp. vlastního hradu. Rozsáhlou přestavbu celé lokality lze datovat následkem poškození hradu ve 2. pol. 15. stol., patrně v období česko - uherských válek do konce 15. a do 1. pol. 16. století. Tehdy se k vlastnímu hradu zřejmě připojilo také rozsáhlé předhradí. Hrad byl znovu citelně poškozen v 1. pol. 17. století, což bylo přes některé dílčí úpravy v 2. pol. 17. stol. předzvěstí jeho zániku.

Další zkoumanou lokalitou byl zaniklý hrad Chlum. Pozůstatky hradu se nacházejí na temeni severo - východní ostrožny stejnojmenného návrší /kóta 421 m/ na katastrálním území obce Bílavsko u Bystřice p. H. Hrad sám se skládá z vlastního jádra oválného půdorysu o průměru přibližně 25 m a ze dvou na sebe navazujících předhradí. Jádro hradu s vnitřním předhradím bylo z jihozápadní strany chráněno dvojitým vallem, vnější předhradí mělo val jednoduchý. Celý komplex byl delší osou orientován zhruba ve směru JZ - SV, přičemž jeho délka činila kolem 70 - 80 m. Valové opevnění, které dosahuje místy výšku přes 2 m, i ostatní relikt hradu jsou v terénu dobře patrné. Při průzkumu bylo na ploše hradu položeno několik zjišťovacích sond, tři na vlastním jádru hradu a tři v prostoru jednotlivých předhradí.

Historické zprávy, vztahující se k této lokalitě, jsou velmi kusé. Ze sporadických zmínek je ještě, že hrad držel na počátku 15. stol. Heralt Puška z Kunštátu, který se dostal do sporu se sousedními držiteli hradu Křídla, Cimburku².

Archeologické sondáže v prostoru vlastního hradního jádra a vnitřního předhradí zachytily následující situaci. Těsně pod současným povrchem se objevila tmavě zbarvená kulturní vrstva, obsahující místy písčivcové kameny a poměrně značné množství mazanice. Poměrně početný výskyt zuhelnatělých dřev potvrzoval, že se jedná o destruktivní požárovou vrstvu. Pod touto vrstvou se objevila slabší vrstva rozpadlých písčivcových kamenů, která překrývala slabou, tmavě zbarvenou vrstvu, dosedající přímo na podloží. Tato náleзовá situace se objevovala na ploše vlastního hradního jádra a předhradí, na ploše vnějšího předhradí se pod povrchem objevila pouze humusovitá vrstva, obsahující jen výjimečně rozptýlené archeologické nálezy, která dosedala přímo na původní hlinitopísčité podloží.

Při celkovém shrnutí získaných poznatků, získaných během výzkumu, lze předpokládat, že hrad Chlum vznikl někdy po pol. 14. stol. a někdy kolem pol. 15. stol. zanikl. Zdá se, že na přelomu 14. a 15. stol. bylo starší jádro rozšířeno, ale celková přestavba nebyla vlastně realizována v celém rozsahu a je pravděpodobné, že nebyla ani dokončena. Hrad měl patrně jen dřevěnou zástavbu /zbytky zuhelnatělých dřev, množství mazanice/ a podobného charakteru byla i fortifikace.

Další lokalitou, zkoumanou v této oblasti, byl zaniklý středověký hrad Křídlo. Nachází se na katastru obce Brusné, okr. Kroměříž, vzdálené asi 7 km jihozápadně od Bystřice p. H. Vlastní jádro hradu /kóta 556 m/ tvoří skalnatá kupa, oddělená od východního hřebene přírodní proláklinou, která byla ještě uměle zvýrazněna a prohloubena jako příkop. Ze západní strany přiléhá k vlastnímu jádru hradu rozsáhlé předhradí /dolní hrad/, opevněné jednoduchou kamennou hradbou o šířce 200 cm. Předhradí má tvar téměř pravidelného obdélníka s orientací delší osou ve směru východ - západ. Z východní strany se uchovaly stopy po původním vstupu. Před ním je v terénu ještě dobře dochováno předsunuté opevnění, sestávající z jednoduchého valu, v jehož východním půlkruhovitěm zakončení lze předpokládat pozůstatky obranné věže.

Čtyři zjišťovací sondy byly položeny v prostoru předhradí /tzv. dolní hrad/ a stejný počet na ploše vlastního hradního jádra. Na předhradí byl také vstup do hradu, kde jsme objevili dvě základové patky brány s částí ostění portálu a zbytky původního dláždění přístupové cesty. Náleзовá situace, zjištěná v sondách na předhradí, vykazovala jednotný horizont - kulturní vrstvu, vykazující znaky náhlého zániku /požár/. Podle četných zlomků mazanice lze soudit, že v prostoru předhradí se nacházely převážně dřevěné stavby /nebyly zjištěny ani stopy po kamenných základech/. Poněkud jiná situace se rýsovala v prostoru vlastního hradního jádra. Zde se podařilo zachytit stopy po víceprostorové stavbě /pravděpodobně palác/ a zajištěné masivními opěrnými pylony. Zároveň zde byla odkryta destručovaná srubová stavba, rovněž zničená požárem, kde byly nalezeny falešné ražby z období česko - uherských válek ve 3. čtvrtině 15. století.

Získaný archeologický materiál datuje existenci hradu od pol. 14. stol. do počátku 2. pol. 15. stol., což také zcela potvrzuje písemné dochované zprávy k této lokalitě. První zpráva o hradě je z roku 1365, kdy jej Vlk z Dobrotic prodává Kunštátům. Roku 1374 získal hrad Ctibor z Cimburku a roku 1437 Herbolt a Leonhart z Bořitova. K roku 1481 je hrad již uváděn jako pustý³.

Poznámky:

1 Z. Hartl - J. Kohoutek, Poznámky ke stavebnímu vývoji hradu Lukova, Gottwaldovsko 83 /Sborník OAG/, Gottwaldov 1984, 207 - 230.

- 2 F. Zapletal, Historický místopis Moravy a Slezska / Politický okres holešovský/, Přerov 1942, 782.
 3 L. Hosák, Historický místopis země moravskoslezské, Brno 1938, 448, 449.

Feststellungsgrabungen auf mittelalterlichen Burgwüstungen im Raume der Hostýnské vrchy / Anhöhen / / Bez. Gottwaldov, Kroměříž/. Im Jahre 1984 verlief die weitere Etappe von den Feststellungsgrabungen auf mittelalterlichen Burgwüstungen im Gebiet Südostmährens in der Zone der Hostýnské vrchy. Nach und nach hat man die Lokalitäten Lukov, Křídlo und Chlum untersucht.

Lukov - durch die Grabung wurde bewiesen, dass die Burg als landesfürstliche bereits vor der Mitte des 13. Jahrhunderts entstand. Weitere Bauetappen verliefen hier in der 2. Hälfte des 13. und in der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts, als die Burg die ganze Fläche der heutigen sog. oberen Burg einnahm. In der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts wurde sie von dem ungarischen König Matthias Corvinus erobert und beschädigt und in der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts zu einer mächtigen Frührenaissance-Festung umgebaut, die schliesslich eine bedeutende Rolle während des Dreissigjährigen Krieges spielte. Im Jahre 1643 wurde sie wiederum beschädigt, verlor ihre strategische Funktion und in der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts verlassen.

Die Burg Chlum entstand irgendwann um die Mitte des 14. Jahrhunderts, Ende des 14. Jahrhunderts hat man sie wiederum hergerichtet und sie wüstete nach der Mitte des 15. Jahrhunderts.

Ein ähnliches Schicksal teilte auch die Burg Křídlo, deren Entstehung man mit Rücksicht zu der durchgeführten Untersuchung in die Mitte des 14. Jahrhunderts datieren kann und ihre Wüstung dann in Zusammenhänge mit den böhmisch - ungarischen Kriegen in der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts legen kann.

POZŮSTATKY STŘEDOVĚKÉ FORTIFIKACE U HRADU MALENOVICE /okr. Gottwaldov/

Jiří Kohoutek, OM Gottwaldov, Radim Vrla, SUPPOP Praha

/Obr. 29/

V listopadu 1984 bylo provedeno předběžné zaměření a dílčí průzkum reliktu středověkého objektu, který lze s největší pravděpodobností interpretovat jako obléhací baštu z dob česko - uherských válek z 2. pol. 15. stol.

Lokalita je vzdálena vzdušnou čarou asi přibližně 250 m východním směrem od vlastního malenovického hradu. Stavba byla situována na západním okraji hřebenu návrší s místním názvem "Na skalce" /západní výběžky Vizovských vrchů/. Dochovala se jen její východní část, západní byla zcela zničena odtěžením kamene. Vlastní jádro má tvar půlkruhu /dochovaná část/ o průměru 10 - 12 m. Ze západní strany se uchoval také val a zdvojený příkop /hloubka příkopu cca. 2 m, šířka cca. 5 m/. Při dílčím sondážním průzkumu se na ploše vlastního jádra objevila v jeho jihovýchodní části pod slabou humusovitou vrstvou v hloubce 5 - 8 cm pod povrchem terénu tmavá požárová vrstva o mocnosti 10 cm. Pod ní se nacházela zřejmě destrukční vrstva z přepálených pískovcových kamenů - nebyly zjištěny žádné archeologické nálezy.

Lokalita je svými rozměry téměř analogická se stavbou na hřebeni "Tanečnice" u lukovského hradu¹. Podobných případů pak máme z Moravy doloženo více². Z historických zpráv je známo, že v neklidných dobách třetí čtvrtiny 15. století se stala východní Morava dějištěm častých válečných střetnutí mezi vojsky Jiřího z Poděbrad a Matyáše Korvína. Za těchto událostí se patrně malenovický hrad dostal do rukou Podmanických z Podmanína a při tažení Jiřího z Poděbrad v létě 1470 došlo patrně k obležení malenovického hradu českým vojskem. Do této doby můžeme také klást vznik opevnění ve trati "Skalka".

Poznámky:

- 1 J. Kohoutek, Hrad Lukov - současný stav výzkumu, Archeologia Historica X, 1985, v tisku.
- 2 L. Konečný - J. Merta, Pokračování výzkumu středověkých opevnění kolem Nového hradu u Adamova, Archaeologia Historica 5, Brno 1980, 305 - 322.

Reste einer mittelalterlichen Fortifikation bei der Burg Malenovice / Bez. Gottwaldov/. Im November 1984 wurde eine Teiluntersuchung des Reliktes der mittelalterlichen Fortifikationswüstung bei der Malenovicer Burg, Bez. Gottwaldov durchgeführt. Höchstwahrscheinlich handelt es sich um Reste einer Belagerungsbastion aus der Zeit der böhmisch - ungarischen Kriege im dritten Viertel des 15. Jahrhunderts.

PŘEHLED VÝZKUMU 1984

Vydává :	Archeologický ústav ČSAV, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor:	akademik Josef Poulík
Redaktoři:	Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady:	Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby:	A. Krechlerová, P. Šindelář, B. Klíma, M. Plaček, J. Svoboda
Na titulním listě:	rekonstrukce vědérka ze slovanského hradiska Břeclav-Pohansko
Tisk:	VH 103 ZO Svazarmu Brno
Evidenční číslo:	ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis:	450 kusů - neprodejné